

Wat hebben Wulpen tegen klei?

Alco van Klinken

Wulpen hebben helemaal niets tegen klei! Dat zal het antwoord zijn van vogelkijkers in het kleigebied op de vraag in de titel. 's Winters zoeken immers groepen Wulpen voedsel op de weilanden op het Hogeland. Daarover gaat dit artikel dus niet. Hier gaat het over de vraag: waarom broeden Wulpen niet op akkers en weiden van het kleigebied? Eerst een kleine voorgeschiedenis.

De Wulp als akkervogel

Al jaren werd uit andere delen van Nederland gemeld dat de Wulp oprukte als weidevogel (van den Bergh 1986). In Groningen bleef het echter stil. Zelfs in de tachtiger jaren broedden in de provincie nog maar vijf paren (van den Brink *et al.* 1992), hetzelfde bijna-nul-niveau als in de jaren 70 (Boekema *et al.* 1983).

In de jaren 90 veranderde dat sterk. En passant stond plotsklaps in een overzicht van Groninger akkervogels dat er zo'n 50 paren in de provincie zouden broeden (van Scharenburg 1993). Vanwaar die vertienvoudiging?

Dit prikkelde de nieuwsgierigheid. Nadere bestudering van verschillende informatiebronnen levert een schatting op van 50 tot 150 broedparen! (hierover meer in *Het Vogeljaar* van december 1994). Mogelijke oorzaken van deze eigenzinnige toename (met alle andere weidevogels gaat het immers niet goed) zijn: veranderingen in het bouwplan, volgeraakte kerngebieden waardoor emigratie uit de natuurreservaten plaats vindt, of de toegenomen rust in de grootschalige, ruilverkavelde akkergebieden.

Verspreiding in Groningen

De resultaten van het akkervogelproject, het Biologisch Meetnet van de Provincie, en meldingen van losse vogelaars roepen het volgende beeld op van de verspreiding.

(Mogelijk) broedende Wulpen worden gemeld uit de omgeving van Slochteren, bij Kiel-Windeweer, de Gronings-Duitse grensstreek, de Onnerpolder, Kropswolderbuitenpolder, Wes-

terbroekstermadepolder, rond Muntendam, ten Noorden van het Schildmeer en het Dwarsdiep. In andere delen van het Zuidelijk Westerkwartier zijn mogelijke broedende Wulpen aangetroffen (figuur 1).

Wulpen broeden in erg gevarieerde biotopen: extensieve hooilanden in beekdalen, intensieve moderne graslanden, akkers en mengvormen van deze drie. Op figuur 1 is ook de grens aangegeven tussen de klei- en veen- plus zandgrond in Groningen.

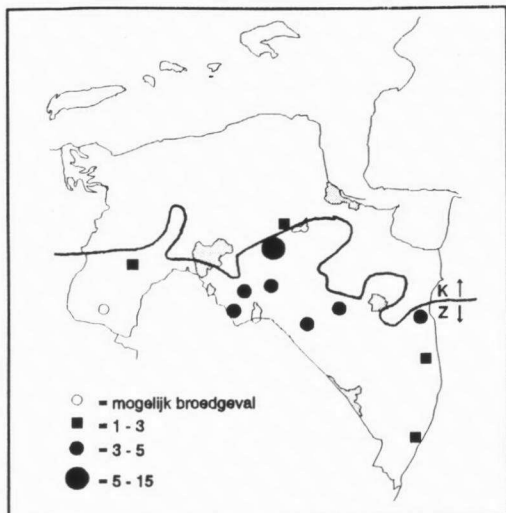
Wat valt daarbij op: de broedgebieden van de Wulp beperken zich tot de zandgronden! (met wat veen). De melding ten Noorden van het Schildmeer is een uitzondering, het betreft hier klei-op-veen.

Nu bereiken we de kern van dit stuk: waarom broeden er geen Wulpen op kleigronden; wat hebben ze er op tegen? Hieronder volgt een aantal mogelijke verklaringen.

Kleiakkers en -weiden te intensief?

Al bij de melding van de opkomst van de Wulp in de Hollandse weiden (van den Bergh 1986) werd opgemerkt dat de Wulp niet terugdeinst voor intensieve raaigrasweiden. Vaak mesten, vaak maaien: het lijkt hem niet af te schrikken. Ook zijn de bouwplannen van de klei-akkerbouwers en veenkoloniale akkerbouwers wat betreft intensiteit (spuiten, mesten e.d.) nogal gelijk.

Het is dus niet aannemelijk dat hierin de oorzaak van het verschil ligt. De Wulp is onverschillig voor zijn agrarische omgeving en de intensiteit in de akker- en weidegebieden in Groningen is op zand- en kleigrond vergelijkbaar.

De Wulp als broedvogel in Groningen.

Een kwestie van tijd?

De opmars van de Wulp in het Nederlandse landbouwgebied kwam vanuit het midden en zuiden op. De dichtstbijzijnde broedgebieden op natuurlijke grond zijn voor Groningen de Drentse heidevelden. Wanneer de emigratie uit dergelijke gebieden stapsgewijs gaat, kan de bewulping van de kleigronden over een aantal jaren tegemoet gezien worden. Misschien zijn ze nu nog gewoon niet toe aan de klei. De tijd zal de juistheid van deze gedachte laten zien.

Ook in Zweden wordt emigratie uit natuurgebieden als reden gezien voor de toename van de Wulp (Berg 1994). Het is daar gebleken dat wulpen erg plaatstrouw zijn.

Uit recent onderzoek blijkt dat de Wulp in de Nederlandse natuurgebieden echter achteruit gaat als broedvogel (SOVON 1994).

Wulpesnavels en zomerse klei?

De ondoordringbaarheid van zomerse klei zou een derde verklaring kunnen vormen voor het ontbreken van broedende Wulpen in dit gebied. Vochtige klei (zoals in het winterseizoen als het niet vriest) heeft een tien keer grotere doordringbaarheid als ingedroogde klei (in de zomer) (Koolen 1983), dit uitgedrukt in de treksterkte. Bij zand is er in droge of natte toestand geen verschil: het is even doordringbaar. De treksterkte is altijd ongeveer nul.

Wulpesnavels zijn gebouwd om op de tast naar voedsel te zoeken. Ze lijken daarin op grutto-snavels, al kunnen ze grotere prooien aan (Hoerschmann 1970).

Bij de Scholekster is ooit gesuggereerd dat deze als weidevogel kon toenemen doordat zijn stevige snavel het talrijke voedsel (wormen) in rijk bemeste weilanden kon bereiken (Hulscher 1972). Dit in tegenstelling tot andere weidevogels, die met hun snavel niet meer in de harde dichtgereden zode van de landerijen zouden kunnen doordringen (zoals alweer de Grutto). De mogelijkheid om het voedsel in de bodem te bereiken, kan dus een verklaring zijn voor het probleem in dit artikel. 's Winters boren Wulpen wel makkelijk in de klei, 's zomers is deze daarvoor te hard.

Conclusie

Momenteel doet zich de situatie voor dat Wulpen in Groningen wel op zand- en veengronden broeden, maar niet op de klei. En dat terwijl ze in de herfst en 's winters vaak op kleiweilanden te vinden zijn. Voor dit verschil zijn drie verklaringen geopperd.

Dat het aan een verschil in intensiteit van de landbouw op klei- en zandgrond zou liggen, lijkt onwaarschijnlijk.

Het kan een kwestie zijn van tijd, dat de Wulpen stapje voor stapje van de Drentse heidevelden in het Zuiden komen aanrukken. Dan zouden nu de zandgronden al wel, en de klei nog niet bereikt zijn. Recente inzichten over de achteruitgang van Wulpen in natuurgebieden maken deze verklaring niet sterker.

Tenslotte wordt geopperd dat Wulpen zomers niet bij hun voedsel (wormen) kunnen komen. De zomerse klei zou te hard zijn om met een wulpesnavel te doordringen. Dit kan ook verklaren waarom ze er 's winters wel voedsel zoeken: dan is de klei nat en zacht (in moderne "broeikas-effectse" winters).

Dankwoord

Over de vragen in dit artikel hebben meegeacht: Jan Hulscher, Kees van Scharenburg, Henk Dijkstra, Nico de Vries, Fred Helmig,

dhr. Van Ouwerkerk en dhr. Koolen. Allen hartelijk dank.

Literatuur

- Berg, A. 1994. Maintenance of Populations and Causes of Population Changes of Curlews (*Numenius arquata*) breeding on Farmland. *Biological Conservation* 67: 233-238.
- van den Bergh, L. 1986. De Wulp, een nieuwe weidevogel. *Vogels* (6) 33: 78-82.
- Boekema, E.J., P. Glas & J.B. Hulscher 1983. *Vogels van Groningen*. Bouma's Boekhuis Groningen.
- van den Brink, H.J., J. Furda, J. van Klinken & K. Van Scharenburg, 1992. *Vogelatlas van Groningen*. Avifauna Groningen & Provincie Groningen.
- Hoerschelmann, H., 1970. Schnabelform und Nahrungserwerb bei Schepfenvogeln (Charidridae u. Scopolacidae). *Zoologischer Anzeiger* bd 184: heft 5/6, 303-327.
- Hulscher, J. 1972. De Scholekster, nieuwkomer onder de weidevogels. *Het Vogeljaar* 20: 4, 184-188.
- van Klinken, A.C. 1994. De opkomst van de Wulp als akkervogel. *Het Vogeljaar* 42: 6.
- Koolen, A.J. & H. Kuipers 1983. *Agricultural Soil Mechanics* Springer Verlag Heidelberg.
- van Scharenburg, K., J. van 't Hoff & B. Koks 1993. Opportunisten en pechvogels. *Vogels van het open cultuurland*. *De Grauwe Gors* 21: 3+4 30-37.
- SOVON 1994. Broedvogelverslag 1992. Monitorrapport 1994/03. SOVON, Beek Ubbergen.

*Alco van Klinken Olof Palmelaan 105
9728 VG Groningen Tel. 050-263608*